

УДК 821.161.1'04 – 2 + 821.133.1.091

Д.Є. Калтаєва,

магістрант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**ПРОБЛЕМА РОСІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ В ДРАМАТУРГІЇ ЯКОВА КНЯЖНІНА
(НА МАТЕРІАЛІ ТРАГЕДІЇ "РОСЛАВ")**

У статті розглянуто вплив на російського драматурга Якова Борисовича Княжніна західноєвропейських класицистів, зокрема П'єра Корнеля, зроблена спроба виявити подібності та відмінності у творчих методах цих двох письменників та відповідати на питання про особливості російського національного характеру.

Одним із видатних представників високого жанру трагедії в російському класицизмі по праву вважається Яків Борисович Княжнін. Це дослідження побудоване на матеріалі його трагедії "Рослав" і має на меті виявити вплив на драматурга західноєвропейських класицистів, зокрема П'єра Корнеля, знайти подібності та відмінності у творчих методах цих письменників й дати відповідь на основне питання твору – виявлення специфіки російського національного характеру в драматургії Я.Б. Княжніна.

Загальновідомим є те, що класицизм як літературний напрям сформувався у Франції в XVII сторіччі, досяг свого розквіту в період установаження там абсолютистської форми державної влади. У цьому розумінні утвердження принципу абсолютизму в Росії після реформ Петра I можна розглядати як вирішальну передумову для формування російського класицизму.

Класицизм орієнтувався на естетику античної драми. Корнель, Расін, Вольтер активно звертаються до античних сюжетів, нормативність класицизму також є результатом трактування теоретичних робіт Аристотеля та Горация.

Росія не переживала епохи Відродження на відміну від Європи. Школою майстерності для російських драматургів у жанрі трагедії класицизму були п'єси європейських авторів і, насамперед, знаменитих французьких драматургів XVII – XVIII ст.

Місце античності як джерела тем та сюжетів російської трагедії XVIII ст. посіли факти давньоруської історії, напівлегендарні події з часів Київської Русі та древнього Новгороду.

Все XVIII сторіччя характеризувалось ростом національної самосвідомості, цим і пояснюється звернення драматургів до вітчизняної історії.

Я.Б. Княжнін під час написання своєї трагедії "Рослав" мав на меті втілити в образі головного героя основні риси російського національного характеру.

Незвичне для російської драматургії того часу завдання Княжнін намагався вирішити засобами, які підказувала йому теорія класицизму та, зокрема, драматургія Корнеля, вплив якого чітко простежується в цьому творі.

Значення Княжніна в розвитку російської трагедії зазвичай прийнято пов'язувати з його тираноборчою п'єсою "Вадим Новгородський", так як вона стала висновком творчого шляху драматурга.

Художні пошуки Княжніна разом із залежністю, а іноді з його наслідування методу європейських драматургів, виділили новий етап в еволюції жанру.

Жанровий канон класицистичної трагедії в Княжніна не змінився. Використання п'єс західноєвропейських драматургів, активна перекладацька діяльність – все це сприяло збереженню трагедії в її чистому класицистичному вигляді. О.С. Пушкін писав, що Княжнін свої трагедії та комедії складав головним чином шляхом перекладання на російські нрави "іноземних зразків", перейняв у них французьку віршову традицію [1: 37].

У 70-ті роки XVIII ст. Княжнін активно займається перекладом п'єс Корнеля. Він перекладає чотири його трагедії: "Сід", "Цинна", "Горацій", "Смерть Помпева".

Співставляючи творчу спадщину Княжніна та француза П'єра Корнеля, можливим є побачити явну орієнтацію на художній досвід останнього.

Трагедія Корнеля – трагедія політична. У центр він ставить значимі суспільні проблеми: влади, патріотизму, громадянського обов'язку. Ті ж проблеми ми знаходимо й у Княжніна, який зберігає й обов'язковий конфлікт – зіткнення між обов'язком та пристрастю (Рослав – Зафіра):

Коль счастья с должностью не можно согласить,

Тогда порочен тот, кто хочет счастлив быть.

Се добродетели едины законы.

Неодолимые меж нами суть препоны:

Я помню честь и долг; хоть смертно я горю,

В Зафире я княжну врагов российских зрю.

И если б днесь и было сердце вольно,

Чтоб пламень погасить – я росс, – сего довольно [2: 38].

За думкою Корнеля, любов як показник людської слабкості не може домінувати в героїчній п'єсі, вона може лише бути прикрасою, а не основою. У "Рославі" любовну лінію Рослав – Зафіра Княжнін також не робить домінантною.

Драматичні твори обох авторів характеризуються статичністю характерів.

Персонажам Корнеля та Княжніна притаманна одна домінуюча риса. Так, у характері Рослава – це любов до вітчизни, а новим є те, що ця риса не морального плану, а усвідомлення своєї національної приналежності, гордості від того, що "Я - рос". У цих словах вся сутність цього характеру, його узагальнена суть.

Уплив Корнеля на Княжніна ми знаходимо і в мові героїв, вона є монологічною. В той же час монологи героїв "Рослава" занадто довгі, риторичні, одноманітні:

*Душ нежных чувствую, к несчастным состраданью,
Сему толь редкому во смертных дарованью,
Которое людям со божеством равнит,
В Зафире, государь даешь иной ты вид;
И, милосердие во слабость превращая,
Ты унижаешься. Зафиру унижая [2: 38].*

На відміну від монологів героїв Корнеля, у яких раціоналізм класицистичного типу мислення проявляє себе більш чітко, строго навіть у структурі вишуканого "олександрійського вірша".

Події та характери персонажів у Княжніна відповідають історії – вони правдоподібні. У Корнеля герой діє позаісторично. Конфлікт – загальнолюдський, вічний.

Правда трагедій і в Корнеля, і в Княжніна виступає як правда характерів. В обох авторів герой – цільовий, незламний, безстрашний (Сід, Нікомед у Корнеля, Рослав, Вадим у Княжніна).

Але якщо французький драматург славить принцип обов'язку, громадянський пафос, служіння монарху, то Княжнін через домінуючу рису в характері Рослава (любов до вітчизни, дружба) створює зовсім інший характер – російський. Любов, дружба, життя – все має бути принесено в жертву батьківщині, але саме батьківщині, а не монарху.

*Свобода жизнь моя во власти суть твоей,
Но ты над чувствами души не властен сей,
Котора, честности уставы чтя едины,
Не может упадать под игом злой судьбины.
Ты долгом чтишь меня к измене принуждать,
А я за общество со славой умираю [2: 52].*

Тільки раби поспішають виконати волю монарха, незалежно від того, наскільки вона корисна вітчизні. Рослав – син вітчизни, а не раб, і він повністю заперечує слова Любомира "что князь тебе велит, то должно быть священо".

Людське життя має належати вітчизні, а не монарху. В "Рославі" Я.Б. Княжнін дав вичерпну відповідь на питання "З чого складається національний російський характер?" Він поставив під сумнів теорію Катерини II про "образцовое послушание "русского народу"", яку заперечила з часом і російська історія.

Княжнін створив національний тип російської трагедії класицизму, в якому погляд на царя як найвище надособистісне начало є вторинним, а на передньому плані – ідея патріотизму, вірності обов'язку, відчуття людської гідності, як найвищий людський та божественний ідеал.

Не випадково у вуста шведського тирана Христиерна Княжнін вложив багатозначні слова:

*Так, есть на свете власть превыше и царей,
От коей и в венце не избежит злодей! [2: 96]*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Благой Д. От Кантемира до наших дней. – М.: Художественная литература., 1979. – Т.1. – С. 37.
2. Княжнин Я.Б. Избранное. – М., 1990. – С. 38-96.

Матеріал надійшов до редакції 15.04.2006 р.

Калтаева Д.Е. Проблема русского национального характера в драматургии Я.Б. Княжнина (на материале трагедии "Рослав").

В статье рассмотрено влияние на русского драматурга Я.Б. Княжнина западноевропейских классицистов, в частности Пьера Корнеля, сделана попытка найти сходство и различия в творческих методах этих двух писателей и ответить на вопрос об особенностях русского национального характера.

Kaltaeva D.E. The problem of the Russian national character in the plays of Knyazhnin (based on the tragedy "Roslav").

This article is devoted to the discovering West-European classicists, specifically P. Cornel influence on the Russian dramatist Y.B. Knyazhnin, the attempt to reveal the similarities and differences between the creative methods of these two writers and to answer the question about the particularities of the Russian national character is made.